

De Taallijn. Peuters *Interactief* met Taal

Brrr... wat is het koud! – Kikker in de kou Activiteitscyclus

Ontwikkeld door Annie van der Beek, de Taallijn
in samenwerking met de werkgroep peuterleidsters Stichting Kinderopvang
Nijmegen (KION) en studenten van Pabo Groenewoud te Nijmegen

Inhoudsopgave

Belangrijke achtergrondinformatie	3
Voorbeeld van een planningsrooster	4
Activiteitencyclus Brrr... wat is het koud! Voorbereiding	7
Fase 1 – Introductie	11
Fase 2 – Kernwoorden	15
Fase 3 – Verhaallijn	20
Fase 4 – Doorgaan op het thema	22
Fase 5 – Napraten	24
Eindevaluatie	26

Belangrijke achtergrondinformatie

Het Expertisecentrum Nederlands en Sardes hebben de afgelopen jaren de Taallijn VVE ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Het doel van de Taallijn VVE is de effectiviteit van de taalstimulering van leidsters en leerkrachten te vergroten. De Taallijn biedt handreikingen voor het beperken van de achterstand in taalontwikkeling op jonge leeftijd. Dit doel is onderdeel van het Landelijk Beleidskader Gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid (GOA) 2002-2006. Volgens het beleidskader moeten de taalachterstanden van kinderen uit risicogroepen aan het eind van deze periode met 25% zijn teruggedrongen.

Onderzoeksresultaten duiden erop dat een vroege aanpak van achterstanden positieve effecten heeft. Met de eerder ontwikkelde VVE-middelen en -programma's is hiermee een start gemaakt. Tot nu toe had dat echter nog niet het gewenste effect op taalstimulering. Daarom zijn er extra impulsen gegeven voor taalstimulering.

De Taallijn voor peuterleidsters is de afgelopen jaren ingevoerd op ruim 800 peuterspeelzalen in Nederland en is intussen doorgetrokken naar de groepen 1 en 2 van het basisonderwijs (zie het boek *De Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2*, Van Elsäcker, Van der Beek, Hillen en Peters, 2006). Hierdoor is er een doorgaande lijn ontstaan van de peuterspeelzaal naar het basisonderwijs. Daarnaast is een aantal veelgebruikte VVE-programma's herzien op basis van de Taallijn.

De Taallijn is gebaseerd op interactief taalonderwijs. De uitgangspunten van interactief taalonderwijs zijn uitgebreid beschreven in de reeds verschenen prototypen en boeken van het Expertisecentrum Nederlands. De Taallijn bevat een integratie van de vijf prototypen Mondelinge taal, Woordenschat, Beginnende geletterdheid, ICT en multimedia, en Ouderbetrokkenheid. De Taallijn voor peuters biedt achtergrondinformatie en themagerichte praktijkvoorbeelden bij het werken aan taalstimulering. Deze informatie is beschikbaar in het boek *Peuters Interactief met Taal. De Taallijn VVE: Taalstimulering voor jonge kinderen* (Stoep & Van Elsäcker, 2005). Praktijkvoorbeelden hierbij zijn te zien op de cd-roms *Interactief voorlezen aan peuters*, *Gesprekken met peuters* en *Werken aan woordenschat*.

Werken met de Taallijn houdt in dat leidsters eerst deelnemen aan een cursus, en vervolgens zelfstandig kunnen werken met de activiteitencycli die binnen de Taallijn worden aangeboden. Dit schooljaar verschijnt op de website een serie concrete uitwerkingen van activiteiten rond thema's voor peuters en kleuters. Van de activiteitencyclus *Brrr... wat is het koud!* zijn twee versies ontwikkeld: naast deze versie rond het prentenboek *Kikker in de kou* van Max Velthuis (2004) is er een versie rond het prentenboek *Ik wil een diamant* van Jonathan Emmett (2006). De activiteitencycli kunnen gebruikt worden naast VVE-programma's en taalprogramma's.

Sylvia Peters
Nijmegen, januari 2007

Meer informatie over de bijbehorende boeken en dvd's of over scholing in de Taallijn in de diverse regio's is te vinden op www.detaallijn.nl. Boeken, cd-roms en de dvd zijn te bestellen via www.lcowijzer.nl. Informatie over cursussen in de diverse regio's is ook te verkrijgen bij Sardes (030- 2326200).

© 2006 Expertisecentrum Nederlands
Deze uitgave is voorbehouden aan begeleiders en deelnemers van het trainings- en ondersteuningstraject van de Taallijn (zie www.detaallijn.nl). Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag voor commerciële doeleinden worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnames, of op enige andere wijze, zonder nadrukkelijke verwijzing naar Sardes en het Expertisecentrum Nederlands.

Voorbeeld van een planningsrooster

Mondelinge taal

Werken aan woordenschat

Beginnende geletterdheid/interactief voorlezen

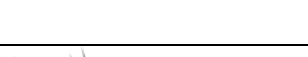

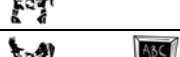

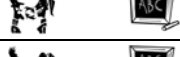
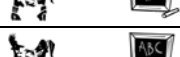

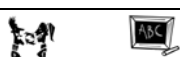

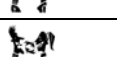
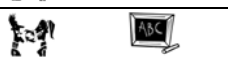

ICT en multimedia

Ouderbetrokkenheid

Tijd	Fase en activiteit	Speerpunten
Vooraf	Vorbereiding	
4 x 30 min.	Leidster bereidt thema voor: voorbereiden anker: selecteren kernwoorden, verzamelen boeken en materialen, voorbereiden gezinsportfolio en woordenmap, voorbereiden inrichting speelleeromgeving, activiteiten plannen, ouders inlichten over het thema en hen vragen te helpen bij bepaalde activiteiten	
Week 1	Fase 1: Introductie	
30 à 45 min.	Start van het thema: naar buiten met aap digitale foto's maken	
.. x 10 min.	Nabespreken anker/Introductie thema	
.. x 5 min.	Bespreken voorwerpen op thematafel	
.. x 10 min.	Verkennen prentenboek in kleine kring	
.. x 10 min.	Nabespreking: kernwoorden verduidelijken	
15 min.	Introductie prentenboek in grote groep	
15 min.	Interactief voorlezen van prentenboek aan hele groep	
10 min.	Nabespreken: kernwoorden verduidelijken	
10 min.	Versje of liedje	
10 min.	Ouders betrekken bij het thema Gezinsportfolio gaat mee naar huis	
10 min.	Authentieke activiteit: breien	
Week 2	Fase 2: Kernwoorden	

10 min.	Introductie met vertelkoffer, verteltas of handpop	
10 min.	Verhaal nogmaals voorlezen	
10 min.	Nabespreking met aandacht voor kernwoorden	
15 min.	Verwerkingsactiviteiten: <ul style="list-style-type: none"> - Liedje of versje - Sneeuw laten maken - Sneeuw dwarrelen - Ontdekhoeke: sneeuw en ijs - Uitnodiging voor winterfeest 	
20 min.	Authentieke activiteit: soep maken	
15 min.	Portfolio's bekijken	
10 min.	Boekenmuur uitbreiden	
Fase 3: Verhaallijn		
15 min.	Introductie: luistervraag	
10 min.	Derde keer voorlezen, de verhaallijn	
15 min.	Nabespreking, aandacht voor de verhaallijn	
15 min.	Verwerkingsactiviteiten met de verhaallijn: <ul style="list-style-type: none"> - Verhaallijnplaten - Kringspelletje - Emotiespel - Schaatslied - Boekenmuur 	
15 min.	Naspelen van het verhaal	
Week 3 Fase 4: Doorgaan op het thema		
10 min.	Introductie: boeken over hetzelfde thema	
10 min.	Voorlezen van nieuwe boeken	
10 min.	Nabespreking: overeenkomsten en verschillen met het centrale prentenboek	
15 min.	Verwerkingsactiviteiten rondom het thema: <ul style="list-style-type: none"> - Liedje of versje - Een sneeuwpop van klei - Warme kleding maken 	
.. x 10 min.	Gesprekken in de kleine kring	
.. x 10 min.	Digitaal prentenboek bekijken op de computer	
Fase 5: Napraten		
10 min.	Gesprek bij de boekenmuur: <i>Wat weten we nu?</i>	
15 min.	Voorwerpen thema bij elkaar zoeken	
10 min.	Het verhaal samenvatten, probleem en oplossing bespreken	
15 min.	Peuters vertellen het verhaal zelf na	
20 min.	In de hoeken spelen met de voorwerpen	

10 min.	Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio	
	Boekje met voorwerpen gaat in koffertje mee naar huis	
30 min.	Winterfeest	
Na afloop	Eindevaluatie	
30 min.	Leidsters bespreken na wat goed en minder goed liep Verslaglegging en bewaren van materialen	

Activiteitencyclus *Brrr... wat is het koud!*

Thema: *Winter*
Anker: *Naar buiten met aap*

Alle thema's van de Taallijn bieden talige activiteiten rondom de vijf speerpunten: mondelinge taal, woordenschat, interactief voorlezen, ICT en ouderbetrokkenheid. Een activiteitencyclus voor peuters heeft vijf fasen, waarin het centrale prentenboek een grote rol speelt. Dit prentenboek wordt meerdere malen voorgelezen, zodat woordenschat, zinsconstructies en verhaalbegrip de kans krijgen zich langzaam te ontwikkelen. De verschillende fasen bij het voorlezen worden ook beschreven in het boek *Peuters Interactief met Taal* (Stoep & Van Elsäcker, 2005). In dit boek is tevens uitgebreide achtergrondinformatie te vinden over de vijf speerpunten en de benodigde leidstervaardigheden van de Taallijn.

De activiteitencyclus voor peuters *Brrr... wat is het koud!* is gericht op de directe belevingswereld van de peuters in de winter. Elk thema van de Taallijn begint met een anker. Een anker is een gezamenlijk startpunt van de activiteitencyclus dat de kinderen aanspreekt en motiveert. Het anker voor dit thema gaat over de kou in de winter. Een beschrijving van ankergestuurd leren is te vinden in het boek *Peuters Interactief met Taal*, pagina 20.

Vorbereiding

- Ouders inlichten
- Anker voorbereiden: activiteit met aap organiseren
- Woorden selecteren
- Boeken en materialen verzamelen
- Voorbereiden van een gezinsportfolio
- Planning maken voor activiteiten
- Stimulerende speelleeromgeving creëren

Ouders inlichten over het thema 'Brrr... wat is het koud!'

De leidster geeft een informatiebrief voor de ouders mee naar huis over het thema (zie voor een voorbeeld bijlage 1). De kinderen 'schrijven' mee aan deze brief, door er iets op te tekenen of te kleuren. Deze brief kan ook een onderdeel van het gezinsportfolio zijn dat later in dit hoofdstuk besproken wordt. In de brief kunnen de ouders worden uitgenodigd om mee te helpen met het verzamelen van materialen bij het thema of te assisteren bij diverse activiteiten.

Vorbereiding van het anker: naar buiten en in de kring met aap

Bij het anker voor deze cyclus staat 'aap' centraal, omdat aap voor de kinderen vertrouwd is. De leidster heeft aap op een plek neergezet waar de kinderen hem goed kunnen zien, bijvoorbeeld op een fiets voor het raam, of op de zandbak.

De leidster attendeert de kinderen op aap, die zonder kleren buiten zit. Het zou kunnen dat de kinderen hem al eerder zien; daarom moet aap op tijd buiten worden gezet, zodat hij koud aanvoelt.

Als alle peuters hebben gezien dat aap buiten in de kou zit, bespreekt de leidster met de kinderen dat ze niet zeker weet of het buiten misschien te koud is voor aap. Ze stelt voor om allemaal samen even zonder jas naar buiten te gaan, want aap heeft immers ook geen kleren aan?

Als ze buiten zijn, ervaren de peuters dat het koud is. De leidster laat dit duidelijk merken door met de handen of armen om het lijf heen te klappen, te zeggen "Brrr, wat is het koud!" en dergelijke. De leidster maakt buiten digitale foto's van kinderen die het koud hebben. Dan gaan de kinderen snel weer naar binnen, waar het lekker warm is. Aap gaat natuurlijk mee naar binnen! Samen met de kinderen gaat de leidster de aap aankleden, omdat aap niet zonder kleren naar buiten kan. In de kring liggen een heleboel kleren: zomerkleren en winterkleren. Er liggen kledingstukken als een trui, een t-shirt, een broek, een jas, een sjaal, een muts, handschoenen, laarzen en dergelijke. De kinderen zoeken kleren uit die de aap nodig heeft om het warm te krijgen als hij naar buiten gaat. Er vindt een interactief kringgesprek plaats, waarbij de peuters de meeste inbreng hebben. De leidster kan het gesprek op gang helpen door open vragen te stellen aan de peuters.

Selectie van kernwoorden bij het thema

Tijdens een nieuw thema komen peuters in aanraking met nieuwe woorden. Een aantal kernwoorden bij het thema wordt bewust aangeleerd en geoefend. Hieronder staan de kernwoorden die belangrijk zijn bij het thema *Brrr... wat is het koud!* Bij het samenstellen van de kernwoorden is uitgegaan van de basiswoordenlijst van Kienstra (2003). Het selecteren van woorden is beschreven in *Peuters Interactief met Taal*, pagina 58.

Kernwoorden bij het thema

de jas, de muts, de das, de sjaal, de handschoenen, de wanten, de trui, de sok, de laars, koud, winter, de schaats, schaatsen, glad, glijden, de sneeuw, de slee, de sneeuwpop, de sneeuwvlok, de sneeuwbal, het ijs, vriezen, smelten, bibberen, rillen, wit, donker, breien, de kachel, de verwarming, binnen, buiten

Aan het begin van de cyclus is het doel dat de kinderen de geselecteerde woorden receptief (passief) beheersen. Aan het einde van de cyclus moeten ze de meeste kernwoorden ook productief (actief) beheersen.

Selectie van kernwoorden bij het prentenboek

Bij het thema *Brrr... wat is het koud!* wordt het prentenboek *Kikker in de kou* van Max Velthuijs (2004) gebruikt. In onderstaande lijsten wordt een aantal kernwoorden uit het prentenboek gegeven: één lijst met meer eenvoudige kernwoorden en één lijst met moeilijke kernwoorden. De leidster houdt rekening met het taalniveau van de kinderen bij de keuze voor één van de twee lijsten.

Eenvoudige kernwoorden bij het prentenboek

veranderen, verbaasd, gezond, het zetje, wollen, verdrietig, vrolijk, sporten, de beweging, dromen, verwennen, nieuwsgierig, dapper

Moeilijke kernwoorden bij het prentenboek

de verwondering, onderuit (gaan), languit (vallen), veren(pak), de speklaag, de hazenvacht, bedroefd, treurig, joggen, strompelen, de vreugde, stoken, uitgeput, mompelen, de moed

Inhoud van het prentenboek

Het is winter en er ligt sneeuw en ijs. Alle dieren houden van de frisse kou. Eendje in haar verenpak, Varkentje met haar speklaagje en Haas in zijn bontvacht. Alleen Kikker, die heeft helemaal niets. Hij vriest bijna dood...

Boeken en materialen verzamelen

De leidster informeert bij de bibliotheek naar de mogelijkheden voor het lenen van geschikt themamateriaal. In deze leskist kunnen aan het thema verwante boeken zitten, maar ook speelleermaterialen. De leidster verzamelt zelf ook prentenboeken over het thema (voor suggesties zie bijlage 2). Ook vraagt ze de peuters en hun ouders om boeken of foto's mee te brengen of andere materialen en voorwerpen die te maken hebben met het thema winter.

ICT

De kinderen kunnen het digitale prentenboek van *Kikker in de kou* bekijken op de computer. Een stappenplan voor het maken van een digitaal prentenboek staat op de website www.detaallijn.nl. Een beschrijving van de computerhoek en suggesties voor ICT-gebruik zijn te vinden in het boek *Peuters Interactief met Taal*, pagina 75–81 en 94–95. Foto's van het anker kunnen in een PowerPointpresentatie gezet worden. Als er in deze periode buiten geen sneeuw ligt, kunnen er op de computer filmpjes bekeken worden, waarop sneeuw te zien is.

Gezinsportfolio

Voor alle kinderen komt er een eigen gezinsportfolio. In bijlage 4 staat een voorbeeld van een gezinsportfolio voor deze activiteitencyclus. De kinderen verzamelen een aantal werkjes voor in het gezinsportfolio. In het gezinsportfolio is op enkele bladzijdes al voorgedrukt wat de bedoeling is en er zitten lege bladzijdes in waar de kinderen zelf hun werk kunnen inplakken. Zowel ouders als leidsters kunnen met een portfolio de ontwikkeling van het kind volgen.

Woordenmap

De leidster kan in het gezinsportfolio of in een woordenmap bijhouden welke nieuwe woorden de peuters hebben geleerd. Ze gebruikt de kernwoorden als uitgangspunt. Op het moment dat meerdere leidsters of groepshulpen aanwezig zijn, kan één van hen noteren welke woorden de peuters begrijpen of gebruiken. De peuters worden niet op een schoolse manier overhoord; de leidster maakt notities van de woorden tijdens betekenisvolle activiteiten, zoals een taal- of woordspelletje of een gesprek bij de boekenmuur. Ook kan de leidster de woordkennis evalueren door plaatjes of tekeningen bij de kernwoorden in het gezinsportfolio of de woordenmap te plakken en na een aantal maanden met de kinderen na te gaan of ze de woorden nog kennen. Voor het bijhouden van de woordenschat, zie *Peuters Interactief met Taal*, pagina 60 en 106.

Planning maken voor activiteiten

De leidster maakt een planning voor de activiteiten van de voorleescyclus. Aan het begin van deze activiteitencyclus staat een voorbeeld van een planningsrooster afgedrukt dat hierbij een hulpmiddel kan zijn. Belangrijk is dat het anker de kinderen motiveert, dat alle speerpunten aan de orde komen en dat het prentenboek meerdere keren herhaald wordt.

Stimulerende leeromgeving creëren

De leidster denkt tijdens het thema samen met de kinderen na over hoe het lokaal kan worden ingericht in de sfeer van het thema *Brrr... wat is het koud!* Het inrichten van het lokaal hoeft niet meteen klaar te zijn. Wanneer peuters kunnen meedenken en meehelpen bij de inrichting van het lokaal gaat een thema nog meer leven in de groep.

Suggesties voor de inrichting van de peuterspeelzaal staan in het boek *Peuters Interactief met taal*, hoofdstuk 6. Beschreven zijn onder andere de boekenhoek en het boekenrekje, de thematafel en de vertelkoffer, de boekenmuur en de computerhoek. Hierna volgen tips voor het inrichten van de peuterspeelzaal bij de activiteitencyclus *Brrr... wat is het koud!*

Verteltafel bij het prentenboek

Tijdens de introductie van het centrale prentenboek *Brrr... wat is het koud!* wordt een verteltafel ingericht met materialen die in het verhaal voorkomen, zoals een knuffel van Kikker, Haas, Varkentje of Eend, een sneeuwdeken, schaatsen, een wollen sjaal of muts. In de loop van de voorleescyclus wordt de verteltafel aangevuld met voorwerpen, afbeeldingen, tekeningen en knutselwerkjes die met het prentenboek te maken hebben. De verteltafel dient ter ondersteuning tijdens het voorlezen of vertellen van het prentenboek en de peuters kunnen met de voorwerpen het verhaal navertellen en naspelen.

Thematafel

Tijdens het thema *Brrr... wat is het koud!* kan de leidster samen met de kinderen een thematafel inrichten over de winter. Hierop komen voorwerpen en materialen, informatieve afbeeldingen en boeken die te maken hebben met het thema. Bij de voorwerpen op de thematafel kunnen woordstroken gelegd worden. Het doel hiervan is niet om de kinderen de stroken te laten lezen, maar om hen spelenderwijs in aanraking te brengen met schrift.

Boekenhoek, luisterhoek, computerhoek

In de boekenhoek krijgen verschillende boeken en tijdschriften over winter een plaats. Een lijst met suggesties voor boeken is opgenomen in bijlage 2. De leidster kan in de boekenhoek samen met enkele kinderen boeken voorlezen of zich door de kinderen laten 'voorlezen'. Hierdoor komen de kinderen in verschillende contexten in aanraking met de nieuwe themawoorden.

In deze boekenhoek kan ook een luistergedeelte gemaakt worden of een speciale luisterhoek ingericht worden. De kinderen kunnen hier met behulp van een cassetterecorder of een cd-speler luisteren naar verhalen, versjes en liedjes over de winter. De leidster kan het centrale prentenboek *Kikker in de kou* zelf op cassette of cd inspreken. In de computerhoek kunnen de kinderen een digitale versie van het prentenboek bekijken. Het voordeel hiervan is dat de kinderen de platen bij de tekst meteen zien en niet zelf de bladzijden van het boek hoeven om te slaan. Ook kunnen de peuters het prentenboek zo vaak bekijken als ze willen.

Boekenmuur

Op de boekenmuur kan de leidster de verhaallijn van het centrale prentenboek zichtbaar maken. Ze kopieert de belangrijkste prenten uit het prentenboek. De gekopieerde bladzijdes legt zij samen met de kinderen in de goede volgorde. Daarna worden de platen in de juiste volgorde op de boekenmuur gehangen. De verhaallijn wordt voor de peuters op deze manier zichtbaar. Ook ouders kunnen samen met hun kind praten over het boek en in één oogopslag zien waar de kinderen mee bezig zijn.

De boekenmuur kan ook gebruikt worden om verschillende tekeningen, afbeeldingen en foto's van winter, ijs en sneeuw op te hangen. Ook kan de leidster van alle kinderen een foto vragen waarop zij in de sneeuw of op het ijs aan het spelen zijn en deze een plaats geven op de muur. Zeker als er buiten geen sneeuw ligt, is het goed om veel foto's met sneeuw op te hangen.

Fase 1 Introductie

Anker: *Naar buiten met aap*

Activiteiten

1. Nabespreken anker/Introductie thema
2. Bespreken van voorwerpen op thematafel
3. Verkennen prentenboek in kleine kring
4. Nabespreking: kernwoorden verduidelijken
5. Introductie van het prentenboek in grote groep
6. Interactief voorlezen van prentenboek aan hele groep
7. Nabespreken van het prentenboek
8. Versje of liedje
9. Ouders betrekken bij het thema
10. Authentieke activiteit: breien

Anker

Naar buiten met aap

De leidster maakt tijdens deze activiteit digitale foto's, zodat de kinderen deze later kunnen bekijken in de computerhoek.

Alle peuters zitten samen met de leidster in de kring.

Na ongeveer een half uur wordt de aap naar binnen gehaald door de leidster, eventueel samen met de kinderen. Alle peuters zitten in de kring. De leidster gaat rond met de aap langs de kinderen, zodat de kinderen kunnen voelen hoe koud de aap is. Daarna zit zij met aap op schoot en vraagt aan de kinderen: "Hoe kunnen we zorgen dat aap nu weer warm wordt?". Samen bedenken ze wat ze kunnen doen om de aap warm te krijgen. Als de peuters een idee hebben, vraagt de leidster zo veel mogelijk door: Wat bedoel je precies? Hoe kunnen we dat doen? Zou dat wel kunnen bij aap?

Ideeën om de aap warm te krijgen, kunnen zijn: warm wrijven, in zijn handen laten wrijven, bij de verwarming zetten, thee drinken. Voor zover mogelijk laat de leidster de peuters proberen of het ook echt lukt om de aap op deze manier warm te krijgen.

'Aap' wordt erbij gehaald; deze is bekend voor de peuters. De leidster vertelt kort een verhaal: "Aap wil graag naar buiten, maar het is zo koud buiten. De bomen zijn kaal en helemaal bruin. Maar, kan aap zo wel naar buiten? Zullen we eens even met aap gaan voelen buiten? Kom maar mee." Alle kinderen gaan even naar buiten om te voelen hoe koud het is. De leidsters laten zien hoe koud ze het hebben door met de handen om het lijf te klappen en "brrrr" te zeggen. Op deze manier ervaren de kinderen echt wat koud is. Na een minuutje gaan ze snel weer naar binnen. De leidsters kunnen hierbij vertellen dat het binnen lekker warm is, warmer dan buiten. Het is de bedoeling dat de kinderen opmerken dat je niet zonder jas en sjaal naar buiten kunt gaan. Dit lokt de leidster uit door te laten merken dat ze het zelf koud heeft als ze zonder jas naar buiten gaat.

In de kring ligt een stapel met kleren. De leidster vraagt wat de aap moet doen om het niet koud te hebben buiten. Ze laat de kinderen om de beurt iets uitzoeken uit de berg

met zomer- en winterkleding. Ze zoeken kleren uit die de aap nodig heeft om het warm te krijgen als hij naar buiten gaat. Het kind dat het kledingstuk uitgekozen heeft mag dit ook aantrekken bij de aap.

Tijdens het aankleden van de aap vindt er een interactief gesprek plaats. De leidster laat de peuters vooral zelf vertellen. Ze praten over wat de aap aan moet hebben, maar de leidster geeft hen ook de ruimte om zelf iets te vertellen, bijvoorbeeld over hun eigen warme kleren, over wanneer ze het koud hebben en dergelijke. Om het gesprek op gang te helpen vraagt de leidster bijvoorbeeld: *Wat doe jij als je het koud hebt? Vertel eens: wat dan? of hoe doe je dat precies? Doen jullie dat allemaal zo? Of wat doen jullie dan?*

Als aap is aangekleed, bedenken ze samen bedenken wat ze nog meer kunnen doen om aap warm te krijgen. Als de peuters een idee hebben, vraagt de leidster zo veel mogelijk door: *Wat bedoel je precies? Hoe kunnen we dat doen? Zou dat wel kunnen bij aap?* Ideeën om de aap warm te krijgen, zijn: warm wrijven, in zijn handen laten wrijven, bij de verwarming zetten, thee drinken. Voor zover mogelijk laat de leidster de peuters proberen of het ook echt lukt om de aap op deze manier warm te krijgen.

De leidster maakt tijdens de activiteit digitale foto's van de kinderen, van aap en de omgeving. Ze fotografeert vooral de kernwoorden, zoals koud, muts, sjaal en jas. Op de foto's moeten zo veel mogelijk kinderen staan, zodat de foto's betekenisvoller worden en gesprekken naar aanleiding van de foto's uitgelokt worden. Van deze foto's kan een digitale fotoshow gemaakt worden op de computer. Als de foto's in een PowerPointpresentatie gezet worden, kan de leidster eventueel samen met een klein groepje kinderen met een microfoon inspreken wat er te zien is op de foto.

Activiteiten

1. Nabespreking anker/Introductie van het thema

De leidster praat met een klein groepje peuters na over het anker en introduceert het thema. Ze doet dit vooral met de minst taalvaardige peuters, maar ook de andere kinderen die graag willen, komen een keer aan de beurt. De leidster maakt een keuze uit onderstaande suggesties:

- De leidster bekijkt met kleine groepjes kinderen de digitale foto's van het anker. De leidster laat de kinderen vertellen wat ze hebben gedaan en welke kledingstukken ze de aap aan hebben getrokken.
- De kinderen maken een tekening van iets wat ze gezien hebben buiten in de kou. De leidster schrijft erbij wat het is. De leidster plakt de tekeningen op een groot vel papier en hangt dit op aan de wand, zodat de kinderen het steeds kunnen zien.
- Met een klein groepje peuters praat de leidster over de inrichting van de winterhoek. Ze praat met de kinderen over wat er in een winterhoek zou kunnen komen. Gedurende het thema wordt de winterhoek verder uitgebreid of aangepast.
- De leidster maakt met een klein groepje kinderen een eerste aanzet voor de wintermuur. Ze gebruiken hierbij bijvoorbeeld de foto's die de leidster heeft

meegenomen of plaatjes van sneeuw die de peuters hebben uitgescheurd uit bladen.

2. Bespreken van voorwerpen op thematafel.

Op de thematafel staan allerlei spulletjes die met het thema te maken hebben en die door de kinderen en de leidster verzameld zijn. De leidster bespreekt met kleine groepjes peuters de voorwerpen op de thematafel. Ze laat de kinderen nadenken over de voorwerpen:

- *Wat zou dit kunnen zijn?*
- *Wat zou je ermee kunnen doen?*

Ook praat ze met de kinderen over winter. Ze kan de volgende vragen stellen:

- *Wat kun je allemaal doen in de sneeuw?*
- *Wat doe je aan om je buiten warm te houden?*

De leidster stelt niet teveel vragen, ze laat vooral de kinderen vertellen.

3. Verkennen van het prentenboek in de kleine kring

De leidster introduceert het prentenboek *Kikker in de kou* van Max Velthuijs (2004) in kleine groepjes van maximaal vijf kinderen. Zeker voor de minder taalvaardige kinderen is het belangrijk om het prentenboek eerst in een kleine groep voor te bespreken. Voor de introductie kan de leidster gebruik maken van concrete materialen die op de verteltafel staan, zoals een knuffel van Kikker of een warme sjaal. De leidster laat voorwerpen of afbeeldingen van de kernwoorden zien. Ze kan hiermee de betekenis van de moeilijke woorden verduidelijken. Dit kan ze ook door middel van gezichtsuitdrukkingen doen, bijvoorbeeld vrolijk, verbaasd, verdrietig enzovoort. De leidster laat de kaft van het boek *Kikker in de kou* zien. Ze bespreekt met de peuters wat er op de voorkant van het boek te zien is. Vervolgens bladert ze samen met de kinderen door het boek en laat de kinderen reageren op de afbeeldingen. Door de kinderen te laten vertellen wat ze zien, laat de leidster de kinderen het verhaal zelf vertellen. De leidster stelt niet teveel vragen. Als het nodig is, stelt zij vooral open vragen. Ook kan de leidster een peuter vragen om een voorwerp of afbeelding te pakken, wanneer dit in het verhaal naar voren komt.

Als aanvulling op het verkennen van het prentenboek kan de leidster het prentenboek in de moedertaal aanbieden aan het kind. Dit kan een leidster, assistent of ouder doen die de moedertaal van het kind spreekt. Deze persoon gaat daarbij in op moeilijke woorden en begrippen en controleert of de kinderen het verhaal in de moedertaal begrijpen. De leidster kan tot slot het boek gekopieerd meegeven aan de ouders, zodat zij het thuis nogmaals kunnen voorlezen of in hun eigen taal kunnen vertellen. De leidster kan het verhaal ook in de moedertaal inspreken of laten inspreken, waardoor de peuters regelmatig het verhaal in de moedertaal terug kunnen horen.

4. Nabespreking: kernwoorden verduidelijken

De peuters hebben tijdens het bekijken van het boek *Kikker in de kou* kennisgemaakt met een aantal nieuwe woorden. De leidster verduidelijkt de kernwoorden nogmaals aan de hand van de materialen op de thematafel of verteltafel, door middel van voor- en nadoen of door uitleg te geven met eenvoudige woorden. De leidster maakt gebruik van de leidstervaardigheden voor het gericht werken aan woordenschatstimulering, zie *Peuters Interactief met Taal*, pagina 62.

5. Introductie van het prentenboek in de grote groep

De leidster introduceert het prentenboek in de grote groep. Ze maakt gebruik van de thematafel of maakt bij het prentenboek een aparte verteltafel. De peuters mogen de voorwerpen op de tafel pakken en bespreken wat het zou kunnen zijn. De leidster geeft uitleg bij de voorwerpen of afbeeldingen op de tafel.

6. Interactief voorlezen van het prentenboek aan hele groep

De leidster laat de voorkant van het prentenboek *Kikker in de kou* zien. Ze stelt enkele vragen: *Waar zou het boek over gaan? Waarom denk je dat?* Ze leest de titel van het boek voor en vraagt aan de kinderen waar ze nu denken dat het boek over zal gaan. Ze wijst aan waar je kunt lezen hoe het boek heet. Aan de hand van de illustratie op de kaft

en de titel laat de leidster de kinderen dus voorspellen waar het boek over zal gaan. Vervolgens leest de leidster het prentenboek letterlijk voor. Belangrijk is dat de kinderen tijdens het voorlezen de prenten kunnen zien. Tijdens en na het lezen besteedt de leidster aandacht aan de kernwoorden met behulp van de voorwerpen op de vertelafel. Ook mogen de kinderen tijdens het voorlezen reageren op het verhaal en op de tekeningen.

7. Nabespreken van het prentenboek: kernwoorden verduidelijken in hele groep
De leidster besteedt weer aandacht aan de kernwoorden in het verhaal. Ze maakt gebruik van de attributen van de vertelafel om de woorden te verduidelijken. Ze geeft niet direct de uitleg van een moeilijk woord, maar laat de kinderen ook zelf meedenken over de betekenissen van woorden. Wanneer moeilijke woorden zijn afgebeeld op een illustratie uit het boek kan de leidster deze woorden tijdens het voorlezen aanwijzen.

8. Versje of liedje

De leidster biedt een versje of liedje aan dat te maken heeft met het thema. Ze kan gebruik maken van een flap waarop het versje of liedje staat uitgeschreven, en waarop plaatjes of tekeningen staan van de woorden die erin voorkomen. Hierdoor kunnen de peuters het versje of liedje volgen met behulp van de plaatjes. Ook ondersteunt de leidster de tekst met handelingen en bewegingen, waardoor de peuters de betekenis beter onthouden. In bijlage 2 staan verschillende liedjes, met de gebaren die de peuters erbij kunnen maken.

9. Ouders betrekken bij het thema

De peuters tekenen in het gezinsportfolio over het anker, of de leidster plakt een foto in het gezinsportfolio die de peuter zelf heeft uitgekozen. De peuter bedenkt wat er bij moet komen te staan en de leidster noteert dit. In het portfolio kan ook een kopie van het versje of liedje gedaan worden, zodat de ouders dit thuis met hun kind kunnen opzeggen of zingen. Ook kan er een plaat uit het centrale prentenboek ingeplakt worden.

De peuters nemen het gezinsportfolio mee naar huis. De leidster vraagt aan de ouders of zij zelf thuis ook iets in het portfolio willen plakken, tekenen of schrijven (zie voorbeelden in bijlage 1 en 4). De leidster spreekt met de ouders af wanneer het portfolio weer terug verwacht wordt.

10. Authentieke activiteit: breien

De leidster of groepshulp gaat in de winterhoek zitten breien, terwijl de peuters in verschillende hoeken spelen. Dit roept de nieuwsgierigheid van de peuters op. Na korte tijd zullen er vanzelf enkele peuters bij de leidster komen kijken. De leidster voert een gesprek met de peuters, en gaat vooral in op de opmerkingen die de kinderen maken. Naast de leidster staat een mand met schapenwol en/of bolletjes wol. De kinderen kunnen hieraan voelen, om te ontdekken of de wol warm is, of zacht. De leidster kan een das voor kikker of aap breien, en aan de kinderen uitleggen wat ze aan het doen is.

Fase 2 Kernwoorden

1. Introductie met vertelkoffer of verteltas
2. Verhaal nogmaals voorlezen
3. Nabespreking met aandacht voor kernwoorden
4. Verwerkingsactiviteiten
5. Authentieke activiteit: soep maken
6. Portfolio's bekijken
7. Boekenmuur uitbreiden

Activiteiten

1. Introductie met vertelkoffer of verteltas

De leidster maakt gebruik van een vertelkoffer of verteltas om de peuters nieuwsgierig te maken. In de koffer of tas zitten concrete materialen en plaatjes van de kernwoorden die in het boek voorkomen. De leidster zet de vertelkoffer in de kring en vraagt aan hen wat erin zou kunnen zitten. Eén kind mag een voorwerp uit de koffer halen en vertelt wat het is. De leidster stimuleert de andere kinderen ook om na te denken over wat het voorwerp kan zijn. Daarna mogen ook de andere peuters één voor één een voorwerp uit de vertelkoffer pakken. Telkens wordt besproken wat het voorwerp kan zijn.

Een alternatief voor het introduceren van het prentenboek met de vertelkoffer of verteltas is het verhaal introduceren met de handpop van Kikker, of eventueel met aap. De handpop of aap kan als routine regelmatig op dezelfde wijze terugkomen in de peutergroep. Aap kan bijvoorbeeld ook Kikker 'spelen'. Aap vertelt aan de kinderen wie hij is en dat hij gehoord heeft dat de kinderen een boek over Kikker hebben en in dat boek houdt Kikker helemaal niet van kou. Hij vraagt aan de kinderen hoe het boek heet en wat er in het boek gebeurt. Wanneer er weinig uit de kinderen zelf komt stelt de leidster stimulerende vragen om de peuters op weg te helpen. Ook vraagt aap tijdens het gesprek aan de peuters wat een bepaald voorwerp is. *Een schaats? Wat is dat?* De leidster laat de kinderen de voorwerpen of afbeeldingen van de verteltafel pakken wanneer de handpop iets niet weet. Wanneer dit niet mogelijk is kunnen de kinderen of de leidster het woord omschrijven of uitbeelden.

2. Verhaal nogmaals voorlezen

De leidster of aap vertelt tegen de peuters dat het verhaal nog een keer wordt voorgelezen. De leidster leest het boek letterlijk voor. Belangrijk is dat de kinderen tijdens het voorlezen de prenten van het boek kunnen zien. De kinderen reageren op het verhaal en de prenten. Ook aap kan reageren op het verhaal. De leidster kan gebruik maken van de suggesties die hieronder gegeven worden. De kernwoorden staan in het overzicht vet gedrukt. Door het herhaald voorlezen van het prentenboek leren de kinderen deze woorden kennen. Voor iedere vraag of opmerking in het overzicht staat een symbool.

Verhaalsymbolen

☞	Aanmoediging voor de kinderen om iets te doen
Υ	Beweging/actie die de leidster doet
👁	Concreet voorwerp dat de leidster laat zien
?	Vraag die de kinderen uitnodigt om antwoord te geven
①	Omschrijving van een woord of een begrip

Suggesties per bladzijde

Kikker in de kou (kaft)	① ?	Kun je zien dat het koud is? Wat heeft Kikker om zich warm te houden?
...dat er iets veranderd was... Tot zijn verwondering ...	① ? ☞ Υ	Wat is veranderen? Kun je nu iets veranderen in de speelzaal (bijvoorbeeld iets verplaatsen)? De leidster probeert verwondering uit te beelden.
Verbaasd rende hij naar buiten. Er lag overal sneeuw! Het was erg gladwater was bevroren ...harde koude ijs ...	Υ ? Υ ① 👁	De leidster beeldt uit wat verbaasd is. De leidster vraagt de kinderen wat sneeuw is. De leidster laat de kinderen ervaren wat glad en glijden is, door hen met de voeten over de grond te laten glijden. Als ze daarna bijvoorbeeld over een kleed proberen te glijden, lukt dat niet. De leidster legt uit wat bevroren is, door bijvoorbeeld een ijsklontje te laten zien.
Bibberend van de kou..... Eend aangeschaatst Mee schaatsen ik heb 't koud schaatsen is gezond ...	Υ/☞ ☞	De leidster gaat bibberen en wrijft zichzelf warm, ze vraagt de kinderen mee te doen. De leidster vraagt een kind de schaatsen aan te wijzen. Kan iemand voordoen hoe je schaatst?
..of hij ging onderuit ...een warm verenpak warme wollen sjaal....	① ☞ ?	De leidster leg uit dat je valt, als je onderuit gaat. Kan iemand de sjaal van de verteltafel halen? Is die sjaal van wol? Hebben de kinderen een warm verenpak of niet?
...voor de kachelfrisse gezonde winterlucht.... ..zei Kikker treurig ... een dikke speklaag ...	① ? ☞	De leidster legt uit wat een kachel is. Hoe ziet een kachel eruit? Hebben wij een kachel thuis? Weten de kinderen wat gezond is? Dat is het tegenovergestelde van ... De leidster legt uit dat treurig net zoiets is als verdrietig; ze kijkt treurig en vraagt of de kinderen ook treurig kunnen kijken.

<p>... aan het joggen...</p> <p>.. sport is gezond!</p> <p>... lekkere warme vacht...</p> <p>Bedroefd ging hij naar huis...</p>	<p>①/☞</p> <p>①/☞</p> <p>①</p>	<p>De leidster legt uit wat joggen is, misschien kan een kind het voordoen.</p> <p>De leidster laat de kinderen aan een knuffel voelen en legt uit dat wij een vel hebben en de meeste dieren een vacht.</p> <p><i>Bedroefd</i> is net zoiets als verdrietig en treurig.</p>
<p>...kon hun vreugde niet delen.</p> <p>En hij stropelde treurig weg.</p>	<p>①</p> <p>Y</p> <p>☞</p>	<p>De leidster legt uit dat vreugde is als je heel blij bent.</p> <p>De leidster stropelt een klein stukje en vraagt de kinderen of ze dat ook kunnen.</p> <p>Ze vraagt de kinderen of ze nog een keer treurig willen kijken.</p>
<p>Dromend van voorjaar ... stookte hij de kachel op ...</p> <p>Langzaam doofde het vuur...</p>	<p>?</p> <p>Y/☞</p> <p>①</p>	<p>Weten de kinderen wat dromen is? Degene die het weet, mag het vertellen.</p> <p>De leidster vraagt een kind de kachel aan te wijzen in het boek en legt uit wat stoken is.</p> <p>De leidster legt het begrip doven uit.</p>
<p>.. sneeuwvlokken dwarrelden uit</p> <p>Uitgeput viel hij languit</p> <p>... mompelde Kikker.</p>	<p>Y/☞</p> <p>①</p> <p>☞</p> <p>Y</p>	<p>Dwarrelen is zachtjes vallen. De leidster legt het eerst uit, en laat dan papiersnippers op de grond dwarrelen, en laat het de kinderen nadoen.</p> <p>De leidster legt uit uitgeput 'heel moe'is.</p> <p>Ze laat één van de kinderen Kikker nadoen die languit ligt.</p> <p>Ze mompelt een zinnetje en vraagt of de kinderen het kunnen verstaan.</p>
<p>Zo werd Kikker verwend</p>	<p>①</p>	<p>Wat doen Haas, Eend en Varken om Kikker te verwennen?</p>
<p>... vroeg Haas nieuwsgierig.</p> <p>.. zei Kikker dapper.</p> <p>Een gouden licht...</p>	<p>①</p> <p>?</p>	<p>De leidster legt uit wat nieuwsgierig en dapper is.</p> <p>Wat zou het gouden licht kunnen zijn? De leidster denkt er samen met de kinderen over na.</p>
<p>Was helder groen...</p>	<p>☞</p> <p>①</p>	<p>De leidster laat de kinderen iets aanwijzen dat groen is, of groene spullen. Ze legt uit wat helder is.</p>

3. Nabespreking met aandacht voor kernwoorden

Na het voorlezen bespreekt de leidster het verhaal na met de peuters en aap. Zij besteedt aandacht aan de kernwoorden die nog niet voor alle kinderen duidelijk zijn. Zij verduidelijkt deze woorden met behulp van de voorwerpen die zij daarvoor heeft mee gebracht. Ook door voor- en nadoen en door de woorden uit te leggen geeft zij betekenis

aan de woorden. Ook aap kan hieraan een bijdrage leveren door in interactie met de kinderen en de leidster te gaan.

4. Verwerkingsactiviteiten

- Liedje of versje
De leidster zoekt een versje of liedje dat met het thema te maken heeft, bijvoorbeeld *Sneeuwvlokje* of *Witte wollen vlokken* (zie bijlage 3). Ze gebruikt concrete voorwerpen om de woorden uit het rijmpje of liedje te verduidelijken. Tijdens het opzeggen of zingen, liggen de voorwerpen uit het versje in de kring. De peuters mogen om de beurt een voorwerp pakken op het moment dat het in het versje voorkomt. Ook kan de leidster de voorwerpen vooraf aan de peuters geven, en vragen of ze naar voren stappen op het moment dat 'hun' voorwerp in het versje wordt genoemd.
- Sneeuw laten dwarrelen
Een donker vel papier wordt met lijm ingesmeerd. De leidster doet voor hoe je 'sneeuwvlokjes' van watten of propjes wit crêpepapier op het papier kunt laten neerdwarrelen. Ondertussen zingt zij het liedje van Sneeuwvlokje. Daarna kunnen de kinderen zelf de sneeuwvlokjes op het papier laten dwarrelen of opplakken.
- Sneeuw maken
Een donker vel papier wordt met lijm ingesmeerd. De leidster doet voor hoe je boven het vel papier krijgt zeven met behulp van een spatraampje: zo wordt er 'sneeuw' gemaakt. Daarna mogen de kinderen zelf 'sneeuw' maken.
- Ontdekhoek: sneeuw en ijs
Benodigdheden: elke dag voldoende ijsblokjes, een aantal bakken of schalen, materialen en stoffen met een verschillende structuur/reliëf, voldoende wol, vergrootglas, voldoende handdoeken. De handdoeken zijn voor het drogen, omdat er met water gewerkt wordt. Door te voelen, kunnen de kinderen ervaren wat ijs, sneeuw, bevriezen, glad, koud, en dergelijke is. Tijdens het ontdekken praat de leidster met de kinderen. Ze kan de kernwoorden in dit gesprek op een speelse manier aan de orde laten komen.

De leidster kan een bakje water vullen, en dit samen met de kinderen in de diepvries zetten. Ze halen het er de volgende dag weer samen uit: de kinderen kunnen zien dat het nu ijs is geworden. Wat is er gebeurd? Wat gebeurt er met het ijs als je het in de diepvries zet? En wat gebeurt er met een bakje water dat gewoon in de speelzaal staat?

In een diepvries is het vaak mogelijk om het overvloedige ijs weg te schaven. Dit lijkt op sneeuw. Maar als er echt sneeuw gevallen is, kan er een bakje sneeuw buiten geschept worden, om binnen samen te bekijken en ermee te spelen.

Ijs voelt glad aan: wat is glad en hoe voelt glad? Door ijs te voelen ervaren kinderen wat glad is. Ze kunnen dit met materialen en stoffen met een verschillende structuur of reliëf vergelijken, en ervaren wat niet glad is of wat er anders aanvoelt.

Als er buiten sneeuw ligt, genieten de kinderen natuurlijk buiten van de sneeuw! Ze kunnen een sneeuwpop maken of sneeuwballen gooien. Ook kan er een kleine ijsbaan gemaakt worden, waar de kinderen op kunnen glijden of 'schaatsen'.

- Uitnodiging voor winterfeest

De leidster maakt een uitnodiging voor de afsluiting van het thema, het winterfeest. Ze vermeldt de plaats en de tijd waarop het feest plaatsvindt. Ook vraagt ze zo nodig aan de ouders om een bijdrage te leveren aan het feest: er

moet voor een vuurkorf en houtblokken worden gezorgd, en voor iets lekkers voor de kinderen, bijvoorbeeld warme chocolademelk.

De peuters mogen zelf 'meehelpen' om de uitnodiging te maken, door er iets op te tekenen of te stempelen. De leidster geeft de uitnodigingen mee naar huis.

5. Authentieke activiteit: soep maken

De leidster maakt samen met de kinderen soep. Ze laat de kinderen bijvoorbeeld groenten wassen, of in stukjes breken. Ook mogen de kinderen zelf de groenten in het (nog koude!) water doen.

Als de soep klaar is, eten ze er samen van. Ook de ouders mogen mee-eten, of in ieder geval even ruiken en proeven bij het ophalen.

6. Portfolio's bekijken

De portfolio's zijn teruggebracht door de ouders en sommigen zullen er iets ingeplakt of ingeschreven hebben. De kinderen mogen in kleine groepjes hun portfolio's laten zien en erover vertellen. Hierbij komen allerlei themawoorden aan bod.

7. Boekenmuur uitbreiden

De leidster maakt een kopie van de kaft van het prentenboek *Kikker in de kou*. Een of meerdere peuters kunnen de kopie inkleuren. De kaft van het boek krijgt een plaats op de boekenmuur waar alle boeken hangen die al eerder aan bod zijn geweest in de peuterspeelzaal.

Fase 3 Verhaallijn

In deze fase ligt de nadruk op de verhaallijn van het prentenboek. De kinderen kennen nu de belangrijkste woorden van het prentenboek. De volgende stap is dat ze ook de verhaallijn kunnen volgen en naspelen of navertellen.

1. Introductie: luistervraag
2. Derde keer voorlezen, de verhaallijn
3. Nabespreking, aandacht voor de verhaallijn
4. Verwerkingsactiviteiten met de verhaallijn
5. Naspelen van het verhaal

Activiteiten

1. Introductie: luistervraag

Voordat de leidster het centrale prentenboek nogmaals voorleest stelt ze een luistervraag. Deze vraag stimuleert de kinderen om na te denken over bepaalde gebeurtenissen in het verhaal. Hiermee bevordert zij ook de betrokkenheid van de peuters. Zij willen tijdens het luisteren immers een antwoord vinden op de luistervraag. De leidster stelt bijvoorbeeld de vraag: *Waarom heeft Kikker het koud en zijn vriendjes niet? of Waarom vindt Kikker de sneeuw niet leuk?*

2. Derde keer voorlezen, de verhaallijn

De leidster leest het verhaal *Kikker in de kou* nogmaals voor. Tijdens het voorlezen stelt de leidster vragen over bijvoorbeeld de hoofdpersoon (Kikker) en de belangrijkste gebeurtenissen in het verhaal. Zij stelt vragen waardoor de verhaallijn duidelijker wordt voor de kinderen. De leidster maakt gebruik van de leidstervaardigheden interactief voorlezen.

3. Nabespreking, aandacht voor de verhaallijn

Nadat de leidster het verhaal heeft voorgelezen, bespreekt ze samen met de kinderen of ze het antwoord op de luistervraag weten. De leidster stelt ook vragen over de hoofdpersoon (Kikker), de belangrijkste gebeurtenissen in het verhaal en over de oplossing van het probleem van Kikker. Door vragen te stellen over oorzaken en gevolgen in het verhaal bevordert de leidster het verhaalbegrip van de peuters. *Hoe komt het dat Kikker het koud heeft?* De leidster geeft de peuters daarnaast veel gelegenheid om zelf te praten, om opmerkingen te maken of vragen te stellen naar aanleiding van het verhaal.

4. Verwerkingsactiviteiten met de verhaallijn

De leidster maakt een keuze uit de volgende verwerkingsactiviteiten voor de kinderen, waarbij de verhaallijn van het prentenboek een rol speelt.

- Verhaallijnplaten

De leidster kopieert een aantal platen uit het prentenboek, die de verhaallijn goed weergeven. De kinderen leggen de platen in de juiste volgorde, zo nodig met hulp

van de leidster. De peuters kunnen de platen eventueel inkleuren. Vervolgens geeft de leidster de platen in de juiste volgorde een plaats op de boekenmuur.

- Boekenmuur
Op de boekenmuur komen gaandeweg steeds meer tekeningen en knutselwerkjes van de peuters en andere afbeeldingen die bij het thema winter aan de orde zijn geweest. De leidster hangt ook woordkaarten bij de afbeeldingen.

Overige verwerkingsactiviteiten

- Kringspelletje met kledingdobbelsteen
Samen met de leidster zingen de peuters het liedje *Pak je laarzen* (zie bijlage 3). Aap wordt nu weer aangekleed. In het midden van de kring liggen verschillende kledingstukken. Er gaat een dobbelsteen rond waarop al deze kledingstukken zijn afgebeeld: het kind mag het kledingstuk pakken en aap aantrekken wat er op de dobbelsteen staat.
- Emotiespel
Aan de hand van een doos met voorwerpen worden emoties benoemd en besproken. In de doos zitten verschillende voorwerpen. De kinderen spelen het spel in een klein groepje van vier à vijf kinderen. Om de beurt mogen de kinderen een voorwerp uit de doos halen. In de doos zit bijvoorbeeld een zakdoekje, naar aanleiding hiervan kan het gesprek over verdriet gaan. Een spin kan een aanzet zijn om over bang zijn te praten, of juist dapper zijn. Kernwoorden die in de gesprekjes aan de orde kunnen komen zijn verdrietig, vrolijk, dapper, nieuwsgierig, verbaasd, verwonderd, bedroefd, treurig, vreugde.
- Schaatslied
De kinderen trekken allemaal warme kleding aan (niet teveel, anders is het binnen te warm). Ze gaan gebogen staan met hun handen op de rug of de handen in de zij van degene voor hen. Ze zingen samen het schaatslied en maken glijdende schaatsbewegingen in de maat.

5. Naspelen van het verhaal

De leidster maakt van de dieren uit het boek een kartonnen afbeelding (kopie op karton). Aan de achterkant bevestigt zij een satéprikker, waardoor stokpoppen ontstaan. Zij kan er ook voor kiezen om te zorgen voor kleding, zodat de kinderen zich als dier kunnen verkleden. Er kunnen ook maskers of dierenoren gemaakt worden. In de kleine kring speelt de leidster samen met enkele peuters het verhaal na. Hierbij verandert de rol van de leidster geleidelijk. Eerst doet zij aan een groepje peuters voor op welke manier je het verhaal met behulp van de voorwerpen kunt naspelen. Later kunnen de peuters het verhaal zelf naspelen, terwijl de leidster het verhaal voorleest. Langzaam trekt de leidster zich terug.

Fase 4 Doorgaan op het thema

Wanneer kinderen meerdere keren met de nieuwe woorden uit het prentenboek in aanraking komen, is de kans groot dat ze de woorden en hun betekenis onthouden. Daarbij is van belang dat de kinderen de woorden niet alleen in de context van het prentenboek tegenkomen, maar ook in andere omgevingen. Dit kan door middel van activiteiten met concrete materialen, door het verhaal na te spelen, maar ook door andere boeken of teksten aan te bieden waarin hetzelfde thema centraal staat en dus veel dezelfde woorden voorkomen.

1. Introductie: boekjes over hetzelfde thema
2. Voorlezen van nieuwe boekjes
3. Nabespreking: overeenkomsten en verschillen met het centrale prentenboek
4. Verwerkingsactiviteiten rondom het thema
5. Gesprekken in de kleine kring
6. Digitaal prentenboek bekijken op de computer

Activiteiten

1. Introductie: boekjes over hetzelfde thema

De leidster heeft een aantal prentenboeken verzameld, verhalend of informatief, over het thema winter. Ze heeft een boekenrekje ingericht met deze boeken.

Samen met de kinderen bekijkt ze de illustraties in deze boeken. De leidster wijst de kinderen erop dat deze boeken ook over de winter gaan. Zie bijlage 2 voor een lijst met boeken.

2. Voorlezen van nieuwe boekjes

De leidster bekijkt met de kinderen de boeken in het boekenrekje. Ze gaan in de boeken op zoek naar foto's of illustraties over de winter. Samen bespreken ze de overeenkomsten en verschillen tussen de afbeeldingen in de boeken. Zo komen de kernwoorden ook in andere contexten aan bod en wordt het thema verder verdiept.

Daarna kiezen ze samen een (prenten)boek dat de leidster op interactieve wijze voorleest. Ze besteedt met name aandacht aan de kernwoorden die ook centraal staan in het prentenboek *'Kikker in de kou'*.

3. Nabespreking: overeenkomsten en verschillen met het centrale prentenboek

Na afloop van het verhaal legt de leidster een relatie met het centrale prentenboek. Ze stelt vragen als *Wat gebeurt er in dit boek? Gebeurde dat ook in het boek van Kikker?*

4. Verwerkingsactiviteiten rondom het thema

De peuters doen verschillende verwerkingsactiviteiten rond het thema winter. De leidster maakt een keuze uit de volgende activiteiten:

- Een liedje zingen of een versje opzeggen over de winter
Samen met de leidster zingen de kinderen een liedje over de winter, of zeggen ze een versje op (voor suggesties, zie bijlage 3).

- Een sneeuwpop van klei maken

De leidster voert met een groepje peuters een inleidend gesprekje over een sneeuwpop. Vragen die ze kan stellen:

- Wie weet wat een sneeuwpop is?
- Hoe ziet een sneeuwpop eruit?
- Hoe zou je dat kunnen doen, een sneeuwpop maken?

De leidster vertelt aan de kinderen dat ze binnen geen echte sneeuwpop kunnen maken, omdat er geen sneeuw is en omdat sneeuw binnen smelt. Ze kunnen wel een sneeuwpop namaken, met klei. Ze laat zien dat klei van vorm kan veranderen. Ze laat de kinderen eerst experimenteren met klei en dan hun eigen sneeuwpop maken.

Als de sneeuwpoppen klaar zijn, worden ze in de oven afgebakken en wit geverfd. Ook kunnen de sneeuwpoppen worden aangekleed, met bijvoorbeeld een hoed en een das. De sneeuwpoppen krijgen een plaats in het lokaal, bijvoorbeeld in de vensterbank. De leidster schrijft een naam die de peuters zelf hebben bedacht bij de sneeuwpop.

- Warme kleding maken

De leidster praat met kleine groepjes peuters over warme kleding die in de winter wordt gedragen. Ze herinnert de kinderen nog eens aan het gesprek over aap, en welke kleren aap aan kreeg. De peuters krijgen een vel papier met een afbeelding van een trui, een muts, een das et cetera. Deze kleren beplakken ze met draadjes wol, of andere materialen.

5. Gesprekken in de kleine kring

Nu de peuters een aantal boeken hebben gezien over de winter, voert de leidster een aantal gesprekken in de kleine kring over de winter. *Wat vinden ze het leukst aan de winter? Hebben ze thuis ook al een keer een sneeuwpop gemaakt? Zijn er kinderen die wel eens geschaatst of geskied hebben?* De leidster laat de kinderen zo veel mogelijk zelf over hun ervaringen vertellen. Ze reageert met luisterresponsen, door af en toe te knikken, of door te vragen *Wat bedoel je precies, leg nog eens uit?*

6. Digitaal prentenboek bekijken op de computer

In twee- of drietallen bekijken de peuters het digitaal prentenboek van *Kikker in de kou* op de computer.

NB Het maken van een digitaal prentenboek is toegestaan voor eigen gebruik, maar mag niet op grotere schaal verspreid worden zonder auteursrechten te betalen.

Fase 5 Napraten

In deze fase wordt de activiteencyclus afgerond. Er vinden enkele afsluitende activiteiten plaats, en de kinderen verzorgen een eindpresentatie. Deze presentatie kan bestaan uit een feest, een tentoonstelling van werkjes of een 'optreden', door gezamenlijk de geleerde liedjes te zingen of versjes op te zeggen voor ouders en broertjes en zusjes.

Door samen met de kinderen na te praten over wat ze hebben gedaan, bijvoorbeeld aan de hand van het heen-en-weer-boekje, worden ze actief betrokken bij hun eigen leerproces. Als de kinderen in een (kleine) groep praten over hun werk, ontwikkelen ze reflectieve vaardigheden.

1. Gesprek bij de boekenmuur: *Wat weten we nu?*
2. Voorwerpen thema bij elkaar zoeken
3. Het verhaal samenvatten, probleem en oplossing bespreken
4. Peuters vertellen het verhaal zelf na
5. In de hoeken spelen met de voorwerpen
6. Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio
7. Boekje met voorwerpen gaat in koffertje mee naar huis
8. Winterfeest

1. Gesprek bij de boekenmuur: *Wat weten we nu?*

De leidster bespreekt met de peuters bij de boekenmuur wat ze weten van het prentenboek en het thema. Ze vraagt de kinderen wat ze leuk vonden in het boek of bij het thema en laat de kinderen zo veel mogelijk zelf vertellen.

2. Voorwerpen thema bij elkaar zoeken

De leidster legt alle spullen van de thematafel onder een wit laken, dat sneeuw voorstelt. Alle spulletjes zijn zogenaamd ondergesneeuwd. De leidster haalt steeds een voorwerp onder het laken vandaan en omschrijft het voorwerp. De kinderen mogen raden wat het is. Ook kunnen de kinderen zelf iets onder het laken vandaan halen en zeggen wat het is. Hierdoor kan de leidster de actieve woordenschat van de kinderen nagaan. Een andere optie is dat de leidster steeds een voorwerp weghaalt, en de kinderen laat vertellen welk voorwerp er ontbreekt.

3. Het verhaal samenvatten, probleem en oplossing bedenken

Als alle spullen onder het laken vandaan zijn gehaald, bespreekt de leidster met de kinderen welke van de voorwerpen bij het boek horen en waarom dat zo is. Aan de hand van de verschillende voorwerpen proberen de kinderen samen met de leidster de verhaallijn van *Kikker in de kou* op te bouwen. Ze bespreken wat het probleem ook alweer was en hoe dat probleem werd opgelost. Met het boek erbij kan nog eens gekeken worden of alle voorwerpen van de verteltafel en de vertelkoffer inderdaad gevonden zijn.

4. Peuters vertellen het verhaal zelf na

De peuters kunnen het prentenboek nu zelf navertellen en 'voorlezen' aan de anderen. Een groepje peuters kan het verhaal samen of om de beurt navertellen. De leidster geeft alleen steun als dat nodig is. Als de kinderen er niet zelf uitkomen, kan de leidster een

vraag stellen om de interactie weer op gang te brengen. Na afloop krijgen de peuters een applaus; dit is een belangrijke succeservaring.

5. In de hoeken spelen met de voorwerpen

De voorwerpen zijn verspreid in de verschillende hoeken in het lokaal. De kinderen kunnen er tijdens het vrij spel mee spelen.

6. Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio

Aan het einde van het thema selecteren de peuters samen met de leidster de werkjes voor in het gezinsportfolio. Aan de hand van het portfolio praten de peuters met de leidster over alles wat ze hebben geleerd. Het portfolio gaat daarna weer mee naar huis, zodat ook de ouders een beeld krijgen van de ontwikkeling van hun kind.

7. Boekje met voorwerpen gaat in koffertje mee naar huis

De leidster doet het prentenboek samen met een aantal voorwerpen in een koffertje. Om de beurt mogen de peuters het koffertje een aantal dagen mee naar huis nemen. De kinderen kunnen aan de ouders het verhaal vertellen van het prentenboek *Kikker in de kou* en alle voorwerpen uit het verhaal laten zien.

8. Winterfeest

Ter afsluiting van het thema vindt er een winterfeest plaats, waarvoor alle ouders zijn uitgenodigd. De kinderen zijn warm aangekleed, en staan of zitten met hun ouders buiten (op een veilige afstand) rond een vuurkorf met brandende houtblokken. Een ouder bewaakt de vuurkorf, zodat er geen gevaarlijke situaties ontstaan.

Er wordt een keuze gemaakt uit de volgende activiteiten rondom het vuur:

- alle peuters zingen de geleerde liedjes
- de peuters zeggen enkele versjes op
- enkele peuters vertellen het verhaal van het prentenboek na, zo nodig met ondersteuning van de leidster
- enkele peuters laten iets zien van hun werkjes en vertellen er iets bij, bijvoorbeeld wat het is of hoe ze het gemaakt hebben

Tijdens het feest krijgen alle peuters iets lekkers, bijvoorbeeld warme chocolademelk.

Eindevaluatie

- Ontwikkeling van de peuters bijhouden met gezinsportfolio en woordenmap
- Leidsters evalueren het thema: wat liep goed en wat kon beter?
- Verzamelen materialen en ideeën voor volgend jaar

Ontwikkeling van de peuters bijhouden met gezinsportfolio en woordenmap

Het gezinsportfolio is een belangrijk hulpmiddel bij de evaluatie van de ontwikkeling van de peuter. Maar de leidster kan het portfolio ook gebruiken voor evaluatie met de peuter. Door de verschillende werkjes van de peuter te dateren en na een aantal maanden te vergelijken krijgt de leidster een beter zicht op de ontwikkeling van het kind. Zij kan aan de hand van het gezinsportfolio met de peuters praten over hun werk. Ook de ouders kunnen dit thuis doen. Zo zien de peuters welke vorderingen ze hebben gemaakt en wat ze al kunnen. Door hierover vervolgens met de ouders te praten, betreft de leidster de ouders bij de ontwikkeling van hun kind.

De leidster heeft in een woordenmap bijgehouden welke nieuwe woorden de kinderen hebben geleerd. De leidster kan de woordkennis nogmaals evalueren door plaatjes of tekeningen bij de kernwoorden in het gezinsportfolio te plakken en na een aantal maanden met de kinderen na te gaan of ze de woorden nog kennen. Ook hiervan maakt de leidster aantekeningen.

Leidsters evalueren het thema: wat liep goed en wat kon beter?

Na afloop van de cyclus gaat de leidster bij zichzelf na of de planning die zij van tevoren heeft gemaakt ook daadwerkelijk is uitgevoerd. Wat ging hierbij goed en wat liep minder voorspoedig? Zijn alle speerpunten van de Taallijn aan de orde gekomen? Is er herhaald en interactief voorgelezen? Was er voldoende aandacht voor het oefenen van de woordenschat, gesprekken in de kleine kring en ouderbetrokkenheid? Is de computer zinvol ingezet? Als een onderwerp niet voldoende aan de orde is gekomen, stelt zij vast wat de oorzaak was en bedenkt zij een oplossing voor de volgende keer. Ook bekijkt de leidster de achtergrondinformatie bij de verschillende leidstervaardigheden in het boek *Peuters Interactief met Taal* en gaat bij zichzelf na welke vaardigheden zij bij het volgende thema speciaal aandacht wil geven.

Verzamelen materialen en ideeën voor volgend jaar

De leidster verzamelt alle materialen die bij het thema gebruikt zijn in een kist of doos. Hierin komen ook alle aanvullingen, opmerkingen van de leidster en het planningsformulier. Een volgende keer kan de leidster het thema dan weer gebruiken.